

Бекмуратова Д.З.

ТАЛАС ӨРӨӨНҮНДӨГҮ КАПАР МЕДЕТБЕКОВ АТЫНДАГЫ ДРАМА ТЕАТРЫНЫН ТАРЫХЫ ЖАНА АЗЫРКЫ КЕЗДЕГИ АБАЛЫ

Бекмуратова Д.З.

ИСТОРИЯ ДРАМАТИЧЕСКОГО ТЕАТРА ИМЕНИ КАПАР МЕДЕТБЕКОВА В ТАЛАССКОЙ ДОЛИНЕ И ЕГО СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ

D.Z. Bekmuratova

THE HISTORY OF DRAMATICALLY THEATRE AFTER NAMED KAPAR MEDETBEKOV IN TALAS VALLEY AND HIS POSITION IN MODERN TIME

УДК: 947.1 (575.2)

Илимий макалада Талас өрөөнүндөгү театр искусствосунун тарыхы жана бүгүнкү күндөгү абалы, материалдык техникалык базасы чагылдырылды. Капар Медетбековдун өмүрү жана чыгармачылыгы тууралуу баяндалды. Талас элдик театрынын тарыхы изилденди. Ошондой эле облустун калкынын руханий маданиятына тийгизген таасири каралды.

Негизги сөздөр: театр, искусство, маданият, режиссёр, артист, спектакль, музыка

В данной научной статье рассмотрены история и современное состояние театрального искусства в Таласской долине. В статье были исследованы жизнь и творчество Капар Медетбекова, а также история Таласского народного театра и его материально-техническая база, влияние на духовную культуру народа области.

Ключевые слова: театр, искусство, культура, режиссер, артист, спектакль, музыка

This scientific article describes the history and status of Theatre Arts in the Talas valley. This article researches life and creation of Kapar Medetbekov in Talas valley and his position in modern time. Also the material and technical base and the impact on the spiritual culture of the people of the region.

Key words: theater, art, culture, producer, artist, performance, music

Кыргыз Республикасынын президенти Алмазбек Шаршенович Атамбаев 2015-жылдын 30-декабрында 2016-жылды “Тарых жана маданият жылы” деген жарлыкка кол койгон [6]. Ушул жарлыктын негизинде илимий баяндамаларды театр искусствосу жөнүндө алууну туура көрдүм. Театр искусствосунун ичинен өзгөчө Капар Медетбеков атындагы Талас облустук музыкалык-драма театрына басым жасалды.

Маданият - ар бир улуттун жүзү, жан дүйнөсүнүн жаңырыгы, рух дөөлөтүнүн, нарк-насилинин оргуп агып турган орошон дайрасы. Дүйнөгө аты белгилүү залкар жазуучубуз Чыңгыз Айтматов “Адамзат жараткан экинчи аалам - маданият» деп эң таамай айткан. Маданият адамзат коомун таза-лыкка, ийгиликке, руханий асыл нарктуулукка багыттайт [1: 82-83-б.]

Талас өрөөнүндөгү театрлардын тарыхына токтолсок, 1993-жылы 1-ноябрда 3 элдик театр

иштеген. Ар бир элдик театрда атайын штат боюнча 3 режиссёр жана 3 сүрөтчү иштеген. Талас райондук элдик театры 1964-жылы уюшулган. Көк-Ой айылында театрда 1976-1988-жж. режиссеру Ф.Сүйүнбекова 1988-1992-жж. Ш.Абдылдаев, 1992-жылдан Э.Султанкулов, Театр фестивалдарынын эки жолку лауреаттары болушкан.

Театрда Кыргыз Республикасынын эмгек сиңирген артистери Ш. Шеркулов, Ж. Сейдалиев, таланттуу инсандар Ф. Сүйүнбекова, А. Мадиева, Э. Чыныбаев, К. Эстебесов жана башкалар иштешкен. Кара-Буура райондук элдик театры 1961-жылы уюшулган. Кызыл-Адыр айылында режиссеру 1983-1992-жж. Э. Барпиев 1992-жылдан Н.Арстанбеков иштешкен. Театр республикалык кароолдун жеңүүчүсү.

Кара-Буура райондук Шекер элдик театры 1961-ж. Шекер айылында уюшулган. 1984-жылдан элдик театр 1983-жылдан бери режиссеру Ж. Досалиев республикалык театр кароолорунда жеңип чыккан. Элдик театрда Ч.Айтматовдун “Жамийла”, Т.Абдымомуновдун “Жыгылган ооганга күлөт”, “Акындын үмүтү” ж.б., А. Токомбаевдин “Жараланган жүрөк”, К.Каимовдун “Балалуу аял”, М. Байжиевдин “Он экинчи күн”, Б.Курманкуловдун “Карагул ботом”, С.Сарыгуловдун “Шайтандын шапалагы” ж.б. спектаклдери коюлган. [2: 312-б.]

Капар Медетбеков атындагы Талас облустук музыкалык-драма театры Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2008-жыл 28-март №108-токтомуна жана Кыргыз Республикасынын Маданият жана Маалымат министирлигинин 2007-жыл 28-сентябрындагы №279-буйругуна ылайык ачылган [5].

К. Медетбеков атындагы Талас облустук музыкалык-драма театрынын ачылышына белгилүү инсандар демилге көтөрүшкөн, бирок ошолордун башкы демилгечиси болуп бул долбоорду ишке ашырууга опол тоодой салымын кошкон мурдагы Кыргыз Республикасынын Маданият, маалымат жана туризм министри, Токтогул атындагы мамлекеттик сыйлыктын ээси Кыргыз Республикасынын маданиятына эмгек сиңирген ишмер, КР Эл жазуучусу Султан Акимович Раевдин, министрликтин ошол кездеги стат катчысы М.Бектеналиевдин, КР Эмгек сиңирген артисти С.Сазаевдин, КР Маданият

ишмери С.Асанбековдун, КР Маданиятына эмгек сиңирген ишмери К.Эстебесовдун эмгектери зор болду.

Театрга 2011-жылы кыргыз театр өнөрүнүн корифейлеринин бири СССРдин Эл артисти Муратбек Рыскулов атындагы республикалык сыйлыктын лауреаты, “Манас” орденинин ээси К.Медетбековдун аты ыйгарылган.

Учурда театрды жетектеп жатышкан инсандар, директору КР маданиятына эмгек сиңирген ишмер Кубан Эстебесов, театрдын башкы режиссеру “Маданияттын мыкты кызматкери” төш белгисинин ээси Илгис Жунусов, башкы сүрөтчү Кыргыз Республикасынын сүрөтчүлөр союзунун мүчөсү, “Маданияттын мыкты кызматкери” төш белгисинин ээси Малабек Бутешовдор.

Бүгүнкү күндө К.Медетбеков атындагы Талас облустук музыкалык-драма театрында 109 штат бирдиги болсо, азыркы учурда 100 кызматкер эмгектенишүүдө, анын ичинен 27 кызматкер атайын жогорку, 15 кызматкер атайын орто, калгандары орто билимдүү кызматкерлер. Театрдын имаратынын жоктугуна жана кээ бир чыгармачыл кызматкерлердин жетишпегендигине байланыштуу айрым кызматтык орундар бош. Театр кызматкерлеринин алган маяналарынын өлчөмү - 2500 сомдон 12900 сомго чейин [4].

Театрдын артисттери үчүн Көк-Ой айылында Кыргыз Республикасынын Маданият, маалымат жана туризм министрлиги тарабынан бөлүнгөн 1460 000 сом акча каражатына атайын жатакана капиталдык ремонттон өткөрүлгөн. Жатакана ичинде душ, ысык, муздак суусу, репетициялык зал, башкы режиссердун кабинети, китепкана жайгашкан [3].

Бүгүнкү күндө театрда жалпысынан 22 артист эмгектенсе, алардын ичинен тогузу республиканын ар кайсы облустарынан (Нарын, Ысык-Көл, Чүй, Жалал-Абад) контракттык негизде келип иштегендер. Театрда өздөрүнүн таланты менен калың журттуун катмарына таанылып калган, “Маданияттын мыкты кызматкери” төш белгинин ээлери, театрдын сахна чеберлери Алмагүл Алсеитова, Мээрим Касаболотова, Айнагүл Абакирова, Тумар Олжобаев, Алмаз Бекботоев, Нурлан Эржанов, Үмүт Нааматовалар ийгиликтүү эмгектенишет.

Театр ачылгандан бери театрдын сахнасында 16 театралдаштырылган спектаклдер коюлган. К.Медетбеков атындагы Талас облустук музыкалык-драма театры 2008-жылы 4-ноябрдан 6-ноябрга чейин А.Огомбаев атындагы музыкалык мектепте Ч.Айтматовдун “Ак кеме” повестинин негизинде коюлган “Арыба, Ак кеме”, Б.Жакиевдин “Жүрөлүчү жүрөк оорутпай”, “Мен кантип артист болдум” аттуу театралдаштырылган спектакл-концерти менен Талас тарыхында биринчи жолу театралдык сезонун ачкан.

К.Медетбеков атындагы Талас облустук музыкалык-драма театры көптөгөн иш-чараларга катышып, ийгиликтерге жетишип келет. Мисалга алсак, 2009-жылы Ысык-Көл облусунун Кара-Кол шаарында

өткөрүлгөн III Республикалык профессионалдык театрлар фестивалынын, 2010-жылы Жалал-Абад шаарында өткөрүлгөн IV театралдык фестивалдын, 2011-жылы Тажикстан Республикасынын Душанбе шаарында өткөрүлгөн “Навруз-2011”, 2013-жылы Нарын шаарында Кыргыз Республикасынын эмгек сиңирген артисти Т.Турсунбаеванын 70 жылдык мааракесине арналган V театралдык фестивалдын жана 2014-жыл Баткен шаарында өткөрүлгөн фестивалдын катышуучусу жана дипломанты болуп эсептелинет.

К.Медетбеков атындагы театрдын жамааты облустук, республикалык маанидеги өткөрүлгөн маданий иш-чаралардын активдүү катышуучусу. Мисалга алсак:

- “Бүргө баатырдын 250 жылдык” мааракесине 10.10.2008-жыл

- Эл аралык аялдар күнүнө арналган облустук маданий иш-чаралар 2009-2015-ж.ж.

- Ч.Айтматовдун Шекер айылындагы Республикалык маанидеги эскерүү кечеси 12.12.2009-жыл

- А.Огомбаевдин 110 жылдык жана М.Күрөнкеевдин 150 жылдык мааракелери арналган облустук “Тогуз-Кайрык” фестивалы. 2010-жыл.

- Кыргыз Республикасынын эгемендигинин 20 жылдык, Курманжан датка энебиздин 200 жылдыгына арналган облустук маанидеги иш-чаралары. 31.08.2011-жыл.

- 7-апрель. Апрель революциясынын 5 жылдыгына арналган эскерүү кечеси 2015-жыл. “Улуттук Манас-Ордо” комплекси

- Талас облусунун 70 жылдык мааракеси 2015-жыл Талас шаары.

Мындан тышкары 2015-жылы сентябрь айында бүткүл дүйнөлүк эпосторунун фестивалынын алкагында кыргыздын каада-салттарын элге көрсөтүү жана пропагандалоо максатында Капар Медетбеков атындагы Талас облустук музыкалык драма театрынын артисттери тарабынан “Кыз узатуу” театралдаштырылган оюн-зоок программасы Бишкек шаарынын көрүүчүлөрүнө тартууланды [4].

К.Медетбеков атындагы Талас облустук музыкалык-драма театры акыркы 3 жылда 200дөн ашык спектаклдерди элге тартуулап, 44 340 көрүүчү тейленди.

2015-жылы Талас шаарында VII Республикалык театралдык фестивалы өткөрүлгөн. Фестивалды уюштуруу иштери, жүрүшү жана жыйынтыгы КР маданият маалымат жана туризм министри А.Максутовдун, КР Өкмөтүнүн Талас облустук ыйгарым укуктуу өкүлү Б.Жуманазаровдун, сынчылар, калыстар топторунун, басма сөз каражаттарынан жана жалпы фестивалдын катышуучуларынын, коомчулуктун пикири боюнча эң жогорку чыгармачыл уюшкандык деңгээлде өтүү деген баа берилди.

К.Медетбеков атындагы Талас облустук музыкалык-драма театры кыргыз-казак маданий мамилелерин да жакшыртууга өз салымын кошуп

келет. Мисалга алсак, 2015-жылдын 26-28-ноябрында Жамбыл облусунда өткөрүлгөн “Тунгышбай Эль-Тарази Таразга шакырады” эл аралык театралдык фестивалга чакыруу алып, катышып келишкен. Бул фестивалда театрдын жааматы даярдаган Хамза Хаким Ниязинин “Аялдардын шаң кече” комедиясы “Эң мыкты режиссер жана инценировкасы”, “Актерлык адалдык” (Актерская верность режиссерской форме) номинациялары боюнча дипломдор менен сыйланышты. Ошондой эле фестивалдын уюштуруу тобунун атынан “Ыраазычылык каты” менен сыйланышып, мындан ары да чыгармачылык байланышта болууга чакыруу алып келишкен.

Кыргыз Республикасынын вице-премьер министринде 2015-жылы 19-ноябрь № 21-252 өткөн кеңешмесинин чечимине ылайык, Кыргыз Республикасынын маданиятына эмгек сиңирген ишмер, Кыргыз Республикасынын мамлекеттик Токтогул атындагы сыйлыктын ээси, жазуучу, котормочу, кинодраматург, манасчы Ашым Жакыпбековдун 2015-жылдын 11-12-декабрь айында Кара-Буура районун Шекер айылында өткөрүлгөн 80 жылдык маданий иш-чарасынын негизги өзөгүн Капар Медетбеков атындагы Талас облустук музыкалык драма театры көтөрдү.

Ошондой эле театр жаңы жылдык иш-чаралардын алкагында Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн Талас облустук Ыйгарым Укуктуу Өкүлүнүн “Балаты майрамына” кызыктуу, жогорку деңгээлдеги жомок спектаклин жаш көрүүчүлөргө тартуулап, балдардын шатыраган кол чабуусуна арзыды.

Бүгүнкү күндө К. Медетбеков атындагы Талас облустук музыкалык-драма театры үчүн курулуп жаткан имараттын жалпы сметалык наркы 208 425 000 сом, курулуш 2008-жылы башталган.

Талас облустук музыкалык-драма театрынын курулуп жаткан имаратынын проектилеген ОСОО “Баймээр”, куруп жаткан генералдык подрядчик ОсОО “Курулуш-Арсенал”, имарат 500 орунга ылайыкталган. Имаратты куруу боюнча финансынын бөлүнүшү төмөнкүчө 2014.23.12. карата 113 134,4 миң сом, 2013-жыл 9 000,0 миң сом, 2014-жылы 30 000,0 миң сом, 2015-жылы 29 533,299 миң сом. Имараттын курулушуна дагы 95293,8 миң сом акча каражаты керектелет. Имараттын курулушу боюнча финансылык каражаттын көлөмү боюнча Облустук капиталдык курулуш башкармасынын маалыматы тиркелет [4].

Талас шаары жалпы өрөөндүн флагманы катары каралат. Ал ошондой эле өрөөндүн маданий ордосу таланттардын бешиги болуп саналат. Республиканын маданиятын өнүктүрүүгө чоң салым кошушкан ондогон таланттар мына ушул Талас шаарынан талпынып канат кагып, өсүп чыгышып, жалпы кыргыз элине кызмат кылып келишүүдө жана театрдын чыгармачыл коллективи өсүп өнүгүүнүн үстүндө изденип иштөөдө.

Адабияттар:

1. Талас куттуу өрөөндүн ордо шаары. – Б., 2010. 82-83-б.
2. Талас облусунун энциклопедиясы. – Б., 1995.
3. Талас облустук мамлекеттик архиви 365-фонд опись-2 15-бет. Капар Медетбеков атындагы Талас облустук музыкалык драма театры жөнүндө маалымат
4. Талас облустук мамлекеттик архиви 365-фонд опись-4 23-бет. Капар Медетбеков атындагы Талас облустук музыкалык драма театрынын 2015-жылда аткарган маданий массалык иштери жөнүндө маалымат
5. Талас облустук мамлекеттик архиви 365-фонд опись-3 18-бет. Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2008-жыл 28- март №108 токтому.

Рецензент: к.и.н., и.о.доцента Молдокулова Д.Т.